

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Een gezicht achter de overheid: de rol van lokaal bestuur in het aanpakken van radicalisering en soevereinen. In gesprek met twee medewerkers van de Directie Veiligheid van de Gemeente Den Haag

Jonker, A.R.; Woude, M.A.H. van der

Citation

Jonker, A. R., & Woude, M. A. H. van der. (2025). Een gezicht achter de overheid: de rol van lokaal bestuur in het aanpakken van radicalisering en soevereinen. In gesprek met twee medewerkers van de Directie Veiligheid van de Gemeente Den Haag. *Crafting Resilience Magazine*, 1(1), 46-53. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4302854>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4302854>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

EEN GEZICHT ACHTER DE OVERHEID

De rol van lokaal bestuur in het aanpakken van radicalisering en soevereinen.

In gesprek met twee medewerkers van de Directie Veiligheid van de Gemeente Den Haag

Anne Jonker en Maartje van der Woude

De verhoudingen in de samenleving lijken steeds verder op scherp te staan. Het wantrouwen tussen burgers en overheid groeit, wat beleidsmakers en uitvoerders voor een lastige vraag stelt: hoe kan de veiligheid in de samenleving gewaarborgd worden zonder de kloof tussen burgers en overheid verder te vergroten? Twee medewerkers van de Directie Veiligheid van de Gemeente Den Haag, die onder andere verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de persoonsgerichte aanpak radicalisering (PGA), gingen hierover met ons in gesprek.

Wat zijn soevereine bewegingen en anti-institutioneel extremisme?

Soevereine bewegingen zijn nauw verbonden met een groeiend gevoel van vervreemding tussen bepaalde groepen en de overheid. Soevereine burgers ontkennen de autoriteit van de staat en betwisten de legitimiteit van wetten, belastingen en overheidsinstellingen. Volgens de ambtenaren van Den Haag won deze beweging aan kracht tijdens de coronapandemie, toen individuen zichzelf buiten de samenleving probeerden te plaatsen. De radicalisering binnen deze groepen verloopt volgens de ambtenaren niet volgens een vast patroon. Het is een dynamisch proces, dat sterk afhankelijk is van de sociale, economische en politieke context waarin het zich afspeelt.

Wat deze soevereinen gemeen hebben, is hun afkeer van overheidsbelemoening en hun wantrouwen jegens publieke instellingen. In Den Haag

uitte zich dat onder meer in een golf van brieven waarin mensen zichzelf uit het bevolkingsregister uitschreven of weigerden belasting te betalen. Hoewel het aantal soevereinen relatief klein blijft, kunnen de gevolgen van hun acties – zoals het niet laten inschrijven van kinderen voor school of het weigeren van medische zorg – leiden tot bredere maatschappelijke ontwrichting.

Volgens de ambtenaren vormen de meeste soevereinen geen *directe* dreiging. De hiervoor vaker voorkomende gedragingen zijn schadelijk maar niet altijd direct *gevaarlijk* en komen dikwijls voort uit oprechte (en soms terechte) zorgen. Tegelijkertijd zijn het wel symptomen van een bredere malaise die moeilijk te negeren vallen en die mogelijk op den duur kunnen leiden tot veiligheidsrisico's door een afslag richting meer gewelddadig gedrag.

De impact van COVID-19 op radicalisering

De coronapandemie zorgde wereldwijd voor een gezondheidscrisis, maar bracht ook grote maatschappelijke en politieke spanningen met zich mee. Waar soevereinen reeds van zich lieten horen voor de pandemie, signaleren de ambtenaren van Den Haag een toename van breder anti-institutioneel extremisme tijdens de pandemie. Dit extremisme werd versterkt door complottheorieën en een groeiend wantrouwen jegens de overheid. Tijdens de pandemie ontstonden er nieuwe vormen van extremisme die moeilijk binnen de bestaande kaders te passen waren. Wantrouwen tegen vaccinatiebeleid, lockdowns en andere gezondheidsmaatregelen leidde tot een opleving van complottheorieën en anti-overheidssentimenten. Deze situatie versterkte de bestaande soevereine bewegingen, maar ook

Wat is PGA?

Deze persoonsgerichte aanpak richt zich op het voorkomen van radicalisering en het bestrijden van (gewelddadig) extremisme en terrorisme door middel van samenwerking tussen lokale ketenpartners. Door maatwerk te leveren, gebaseerd op de specifieke behoeften van de persoon in kwestie, proberen de betrokken organisaties vanuit bestuur, strafrecht en zorg gezamenlijk op te treden.

De PGA werd oorspronkelijk ontwikkeld in reactie op jihadistisch terrorisme en radicalisering in die richting, maar tijdens het gesprek met de ambtenaren werd duidelijk dat de aanpak inmiddels breder ingezet wordt. Ze richten zich steeds meer op een ander, minder bekend gezicht van extremisme: de zogenaamde soevereinen en anti-institutionelen.

Foto: Kajetan Sumila

andere anti-institutionele stromingen kregen meer aanhang. De ambtenaren spreken over een golf van ‘anti-institutioneel extremisme’, een bredere term die alles omvat, van verzet tegen vaccinaties tot de acties van soevereinen.

De pandemie bracht een bredere discussie op gang over de legitimiteit van de overheid. Hierdoor namen soevereine acties, zoals het weigeren van belastingbetaling en het uitschrijven uit gemeentelijke registers, toe. Hoewel deze acties op het eerste gezicht niet gewelddadig zijn, maken ze deel uit van een trend van wantrouwen en vervreemding die de samenleving verder onder druk zet. De ambtenaren zien na de pandemie een afname van deze acties in het Haagse, maar geven aan dat zij – vanuit hun rol binnen het veiligheidsdomein – de ontwikkelingen in het lokale en nationale dreigingsbeeld in de gaten houden.

Hoe de gemeente Den Haag radicalisering aanpakt: preventie en repressie

Wat betekent het bijvoorbeeld wanneer iemand zichzelf soeverein verklaart?

In gevallen waarin geweld wordt gelegitimeerd als onderdeel van een geloofssysteem, grijpt de gemeente in via de PGA. Hoewel de beslissing of iemand in de PGA opgenomen wordt plaatsvindt op basis van objectieve wegingscriteria, geven de ambtenaren aan dat dit niet betekent dat dit altijd een eenvoudige exercitie is. Slechts een beperkt aantal mensen in Den Haag valt onder de PGA vanwege hun soevereine ideologie. De ambtenaren beschrijven hun werk als een voortdurend zoeken naar een balans. Het is hun taak om onderscheid te maken tussen reëel gevaar en onschuldig en kritisch verzet, tussen mensen die een bedreiging vormen voor de veiligheid en degenen die simpelweg hun ongenoegen uiten over de staat van de samenleving. Dit vergt niet alleen kennis van ideologieën en gedragingen, maar ook een scherp ontwikkeld gevoel voor context. Wat betekent het bijvoorbeeld wanneer iemand zichzelf soeverein verklaart? Is dit een uiting van een dieperliggende ideologie of een weloverwogen overtuiging, of is het een vluchtige reactie op tijdelijke omstandigheden? Het antwoord op deze vragen is zelden eenduidig. Elke casus vraagt om een nieuwe afweging, om een beoordeling die recht doet aan de specifieke omstandigheden van het individu en de bredere maatschappelijke context.

Naast de PGA richt de gemeente Den Haag zich sterk op sociale programma's als onderdeel van haar preventieve strategie om radicalisering tegen te gaan. Radicalisering wordt vaak veroorzaakt door onderliggende

sociale problemen, zoals werkloosheid, sociale isolatie en gebrek aan onderwijs. Het aanpakken van deze problemen is van cruciaal belang om te voorkomen dat individuen radicaliseren en uiteindelijk in de PGA terechtkomen. Sociale programma's gericht op jongeren zijn hierbij van groot belang. Deze programma's helpen jongeren om de vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn om weerstand te bieden tegen radicale ideologieën. De gemeente zet initiatieven in die jongeren aanmoedigen om kritisch te denken, maatschappelijke betrokkenheid te tonen en constructief om te gaan met meningsverschillen. Dit draagt bij aan sociale cohesie, wat essentieel is in het voorkomen van radicalisering.

Daarnaast zet de gemeente in op weerbaarheidsprojecten, gericht op het versterken van burgerschapsvorming en het voorkomen van extremisme. Door de onderliggende sociale factoren aan te pakken, hoopt de gemeente de vicieuze cirkel van vervreemding en radicalisering te doorbreken. Preventie vergt echter een lange adem en samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen en actoren. In de praktijk blijkt het soms moeilijk om actoren binnen het veiligheidsdomein en het sociale of zorgdomein goed met elkaar te laten samenwerken om radicalisering in een vroeg stadium te signaleren en aan te pakken.

Een sterkere samenwerking tussen actoren binnen het veiligheidsdomein en het zorgdomein is wat betreft de Haagse ambtenaren dus ook wenselijk

Tijdens het gesprek maken ze duidelijk dat de PGA een maatregel is die 'aan de achterkant' zit in die zin dat iemand in aanmerking komt als er écht wat aan de hand is en iemand op basis van een gezamenlijke weging in het lokale casusoverleg wordt gezien als een veiligheidsrisico. Het mooiste is het natuurlijk als radicalisering kan worden voorkomen, iets waar de ambtenaren een belangrijke (signalerende) rol zien weggelegd voor actoren binnen het zorg- en welzijnsdomein, maar ook voor het onderwijs. Een sterkere samenwerking tussen actoren binnen het veiligheidsdomein en het zorgdomein is wat betreft de Haagse ambtenaren dus ook wenselijk buiten de context van de PGA. Als een casus geëscaleerd is in de zin dat er consensus is over de dreiging die een persoon kan vormen, weten partners elkaar goed te vinden, in het voortraject – waar het ook zo belangrijk is – is dit een stuk minder vanzelfsprekend.

Uitdagingen in het samenwerken tussen zorg en veiligheid

Hoewel een meer integrale, of holistische, samenwerking in de voorfase voorafgaand aan de oplegging van een PGA dus wenselijk is volgens de ambtenaren, zien zij verschillende redenen waarom dat in de praktijk misschien lastiger is. Het vraagt om een lange adem, om geduld en om

investeringen in projecten waarvan de resultaten pas na jaren zichtbaar worden. Bovendien, zoals de ambtenaren benadrukken, vraagt preventie om samenwerking over de grenzen van beleidsdomeinen heen. Een dergelijke meer integrale aanpak vereist echter een cultuuromslag binnen de overheid, waarbinnen ambtenaren en beleidsmakers worden aangemoedigd om buiten hun eigen kaders te denken en samen te werken met andere disciplines. Alleen zo, stellen de Haagse ambtenaren, kan de overheid effectief inspelen op de complexe en veranderlijke aard, oorzaken en uitingsvormen van radicalisering.

Dit leidt tot een situatie waarin niemand de volledige verantwoordelijkheid neemt voor complexe problemen zoals radicalisering

Een dergelijke, meer holistische benadering van preventie van radicalisering, lijkt te worden bemoeilijkt door fragmentatie binnen het overheidsapparaat zelf. Verschillende afdelingen en ministeries werken binnen verschillende thema's, waardoor het moeilijk is om een gecoördineerde aanpak te ontwikkelen. Dit leidt tot een situatie waarin niemand de volledige verantwoordelijkheid neemt voor complexe problemen zoals radicalisering. Het resultaat is een soort bestuurlijke onmacht: hoewel er genoeg goede wil is, ontbreekt het vaak aan de samenhang en coördinatie die nodig zijn om echt effectief te zijn. Wat hierbij ook niet meewerkt is de manier waarop overheidsfinanciering momenteel is georganiseerd. Er zijn tal van 'potjes' voor verschillende soorten preventieve projecten gerichte op het versterken van een bredere weerbaarheid van allerhande burgers, maar deze zijn vaak strikt gescheiden. Geld dat bestemd is voor het tegengaan van radicalisering, mag bijvoorbeeld niet worden gebruikt voor projecten die antisemitisme bestrijden, zelfs als de onderliggende problemen in beide gevallen hetzelfde zijn. Deze verkokering van het beleid maakt het moeilijk om echt maatwerk te leveren en om projecten te ontwikkelen die inspelen op de specifieke behoeften van individuen en gemeenschappen.

Tot slot zijn veel professionals, zoals leraren of zorgverleners, huiverig om meldingen van signalen van mogelijke radicalisering te maken, ook als dit binnen de kaders van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) wel zou kunnen. Ze zijn bang om mensen te snel in een hokje te plaatsen of een stigma op te leggen, vooral wanneer het gaat om jongere personen of mensen die mogelijk geen directe dreiging vormen.

Het moet voor burgers duidelijk zijn dat er 'een gezicht achter de overheid' zit

Een gezicht geven aan de overheid

Reflecterend op hun werk binnen de PGA, maar ook in bredere zin op de polarisering binnen de samenleving, geven de medewerkers aan hoe belangrijk het is om met mensen in gesprek te gaan en te blijven. Het moet voor burgers duidelijk zijn dat er 'een gezicht achter de overheid' zit. Dit vraagt om een menselijke benadering, waarin de overheid niet alleen optreedt als controleur, maar ook als partner die luistert en begrijpt. Dit helpt om vertrouwen op te bouwen met individuen die wantrouwen hebben richting de overheid en vraagt om een 'open' houding ten opzichte van burgers met wiens ideologieën of overtuigingen ze het fundamenteel oneens zijn. Dit laatste is niet altijd makkelijk. De ambtenaren geven ook aan dat sommige individuen in de PGA bewust meebewegen met de regels en procedures om er persoonlijk voordeel uit te halen, zonder daadwerkelijk bereid te zijn om hun gedrag of houding te veranderen. Dit zorgt ervoor dat ambtenaren voortdurend moeten afwegen hoeveel ruimte ze iemand kunnen geven de PGA is uiteindelijk een pragmatisch middel, gericht op het voorkomen van veiligheidsproblemen en ook het re-integreren van deze personen in de samenleving. Ze maken duidelijk dat de aanpak soms eerder om *disengagement* draait (iemand uit een risicovolle situatie halen) dan om volledige de-radicalisering, omdat dat vaak het maximale haalbare is.

Tot slot

De uitdagingen rondom (on)macht tussen zorg en veiligheid vragen om een gezamenlijke en geïntegreerde aanpak. Het gesprek met de ambtenaren toont aan dat radicalisering en extremisme niet alleen complexe, maar ook veranderlijke fenomenen zijn die een voortdurende balans vragen tussen preventie en repressie. De aanpak van de gemeente Den Haag, en in het bijzonder de PGA laat zien dat maatwerk en samenwerking tussen lokale ketenpartners essentieel zijn om veiligheidsrisico's effectief het hoofd te bieden. Het is duidelijk dat radicalisering niet in een vacuüm ontstaat, maar wordt gevoed door onderliggende maatschappelijke problemen en wantrouwen. Daarom is het van cruciaal belang dat professionals binnen zowel het zorg- als veiligheidsdomein blijven investeren in preventieve maatregelen, samenwerking en vooral in dialoog met de samenleving. Alleen door de overheid een menselijk gezicht te geven en actief de verbinding met burgers te blijven zoeken, kan de kloof tussen overheid en burger worden verkleind en kan er constructief worden gewerkt aan een veiligere en veerkrachtigere samenleving.

Foto: Shutterstock